

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1946

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΤΣΩΡΤΣΙΛ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κανεὶς δὲν τον εἶχε φανταστεί. Το κριτικὸ μάτι του Τζάρτζανου μας ἀποκάλυψε γιὰ πρώτη φορὰ λεπτότητες εκφραστικὲς, που δείχνουν πόσην ομορφιά κι' ἀρετὴ καὶ δύναμη κλείνει ἡ εθνική-μας γλῶσσα.

Ἀναφέρω δύο τρία μόνο παραδείγματα: (68/9) *εἶχε σιβαρό καὶ πιδέξιο χέρι* (τὰ ἐπίθετα συνδέονται με τὸν και, γιὰτι προσδιορίζουν χωριστὰ καθένα τὸ υποκείμενο), ἀλλὰ: *καὶ στα κνημένα Γιάννινα μαῦρο παχὺ σκοτάδι* (ἀσύνδετο, γιὰτι ὁ λόγος εἶναι ζωηρότερος, ἀν καὶ τὰ ἐπίθετα προσδιορίζουν χωριστὰ πάλι τὸ υποκείμενο), ἀλλὰ: *πολλὰ μικρὰ πράγματα* (ἀσύνδετο, γιὰτι τὸ β' ἐπίθετο συνδέεται στενότερα με τὸ υποκείμενο, = *πολλὰ μικροπράγματα*)—(102) *ἔλα τὸ μονοπάτι*, ἀλλὰ: *γιαλὸ γιαλὸ πηγαίναμε* (ἡ ἐπανάληψη δηλώνει τὴν ἀπαρέγκλιτη κατεύθυνση)—(135) *ἔχασα τὴν πέννα-μον* (τὸ βᾶρος πέφτει στο ρῆμα' ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση: τί ψάχνεις αὐτοῦ; ἢ: γιὰτι δὲ γράφεις; κτλ.) — *τὴν πέννα-μον ἔχασα* (τὸ βᾶρος στο ἀντικείμενο' ἡ ἐρώτηση ἢ (ἴδια)—*τὴν ἔχασα τὴν πέννα-μον* (τὸ βᾶρος στο ρῆμα' ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση: γιὰτι δὲ γράφεις με τὴν πέννα-σου;)—*τὴν πέννα-μον τὴν ἔχασα* (τὸ βᾶρος στο ἀντικείμενο' ἴδια ἢ ἐρώτηση)—(277) *τὸ σκοινὶ ἔχει δεθεῖ* (α' παρακείμενος' τὸ βᾶρος πέφτει στὴν πράξη), ἀλλὰ: *τὸ σκοινὶ εἶναι δεμένο* (β' παρακείμενος' τὸ βᾶρος πέφτει στο ἀποτέλεσμα).

Ὅλον αὐτὸν τον πλοῦτο ἔχουν τῶρα χρέος καὶ οἱ λογοτέχνες-μας νὰ τον δουλέψουν καὶ νὰ τον ἀυξήσουν καὶ οἱ νεοελληνιστές-μας νὰ τον μελετήσουν. Το εἶπαμε καὶ πρὶν: τὸ συστηματικὸ συνταχτικὸ κομματιάζει τὴ γλῶσσα, που ἀποτελεῖ ὡστόσο ἓνα σύνολο· ὅ,τι στὴ φράση-μας μέσα εἶναι ζωντανὸ καὶ πάλλεται ἀπὸ δύναμη, τὸ συνταχτικὸ, ἔτσι που τὸ ἀπομονώνει, τὸ ἀπονεκρώνει. Ὁ Τζάρτζανος ἔκανε τὸ χρέος-του με τὸ παραπάνω· τῶρα ἐρχεται ἡ σειρά τῶν νεοε-

ληνιστῶν· χρωστοῦν νὰ ερευνήσουν τὴν πρώτη ἀρχὴ τῆς κάθε νεοελληνικῆς σύνταξης. Μα καὶ κάτι ἄλλο: νὰ ζωντανέψουν τὸ υλικὸ αὐτό, που τους δίνεται συγκεντρωμένο πιά: νὰ παρακολουθήσουν πῶς βρίσκουν τὴν ἐκφρασή-τους οἱ βασικὲς ὁρμές τῆς ψυχῆς σε ὅλους-τῶν τους χρωματισμοὺς: ἡ κρίση, ἡ ἐπιθυμία, ἡ παράκληση, ἡ προσαγῆ, ἡ ἀπαγόρευση, ἡ προτροπή, ἡ ἀποτροπή, ἡ εὐχή, ἡ κατάρρα, ἡ ἀδιαφορία· πῶς ἡ βεβαιότητα καὶ ἡ ἀμφιβολία, τὸ ἀντικειμενικὸ καὶ τὸ υποκειμενικὸ, τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ φανταστικὸ, τὸ δυνατό, τὸ πιθανὸ καὶ τὸ ἀδύνατο — ἐνώνοντας ἔτσι ὅ,τι τὸ τυπικὸ συνταχτικὸ ἀναγκαστικὰ χωρίσει. Χρειάζεται νὰ μελετηθεῖ ἡ ψυχολογικὴ πηγὴ τῆς ἀναδίπλωσης στὶς ποικίλες μορφές-τῆς (τὸ δρόμο δρόμο πηγαίνα — ψηλὸς ψηλὸς — τὸ νερὸ κατέβαινε κατέβαινε)· νὰ μελετηθεῖ ἀκόμα ἡ μεγάλη ποικιλία σε ὅλες τὶς ἐκφράσεις που κλείνουν πάθος μέσα-τους μεγάλο: στὴν ἐκφραση τῆς βούλησης (ἀπὸ τὴν παράκληση ὡς τὴν προσαγῆ), τῆς υπέρθεσης (ἴδὲς πῶς πάνω) κτλ.

Ὁ Ὄργανισμὸς Ἐκδόσεως Σχολικῶν Βιβλίων, που ἐβγαλε τὸ Συνταχτικὸ του Τζάρτζανου ὕστερα ἀπὸ τὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ ἐπρόσφερε μιά δευτέρη πολὺ μεγάλη υπηρεσία στον τόπο. Ἡ ἐκδοσὴ εἶναι ἐξαιρετικὰ περιποιημένη, τὰ τυπογραφικὰ λάθη σχεδὸν ἀνύπαρχτα. Καὶ ἡ τιμὴ του βιβλίου εἶναι τόσο μικρὴ, που δὲ θὰ πρέπει νὰ λείψει ἀπὸ κανενὸς τῆ βιβλιοθήκη.

Με ἀνυπομονησίαν περιμένουμε καὶ τὸ δεύτερο τόμο. Κι' ὅταν τὸ ἔργο ολοκληρωθεῖ, θὰ τὸ παραδώσουμε στα χέρια τῶν παιδιῶν-μας σα μιά ἀπὸ τὶς πιὸ πολυτίμες κληρονομίες τῆς γενιάς-μας. Τ' ὄνομα του Ἀχιλλέα Τζάρτζανου δὲ θὰ ξεχαστεῖ ποτέ μέσα στὴν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς παιδείας.

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Ο ΑΧΙΛΛ. ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΣΣΑΛΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

1908 - 1909: χαρισάμενες χρονιές στάθηκαν γιὰ τὴν ταπεινότητά μου· τότες τοὺς περισσότερους μῆνες ἔζησα στὴ Θεσσαλία, καὶ πρωταγάπησα τὴ χώρα καὶ τὸ λαὸ τῆς. Σταλμένος ἀπὸ μιά πολὺ πίσημη Ἀκαδημία τῆς Εὐρώπης καὶ με τὴ βοήθεια τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης καταπιάστηκα στὰ μοναστήρια τῶν Μετεώρων με παλαιογραφικὲς καὶ τεχνικὲς ἔρευνες, που τ' ἀποτελέσματά τους μολογήθηκαν σπουδαιότατα γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ φιλολογία, τὴ Βαλκαν. ἱστορία καὶ τὴ Βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ τέχνη⁽¹⁾. Τότες ἀξιώθηκα νὰ πατήσω γιὰ πρώτη φορὰ τὸ θεῖο Ὀλυμπο καὶ τὸν Κίσσαβο, ν' ἀνεβῶ στὰ βουνὰ τοῦ Ἀσπροπόταμου «μέ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια», νὰ

προσκυνησῶ τὸ μικρὸ Βελεστίνο, τὴν πατρίδα τοῦ μεγάλου Ρήγα, νὰ γυρίσω στὰ Πηλιορείτικα χωριά, στὰ Χάσια καὶ στ' Ἀγραφα. Καὶ γυρίζοντας τὴν πλατειὰ χώρα, τὴν ὁμορφὴ καὶ γεμάτη λογιῆς - λογιῆς ἀναμνήσεις, γνῶρισα πολλὰ προκομμένα καὶ τιμημένα παιδιά τῆς καὶ φιλιώθηκα μαζί τους. Μὰ πολὺ πρωτότερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ 1908 - 1909 ξακουστὸς Θεσσαλὸς ἦταν ὁ Ἀχιλλέας Τζάρτζανος· ἀριστοῦχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σκολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὅταν ἡ σκολὴ μας ἦτανε στὶς μεγά-

1. Κοίταξε: Νίκου Α. Βέη, «Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ τεχνικῶν ἔρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων κατὰ τὰ ἔτη 1908 καὶ 1909. Ἐκδοσις τῆς Βυ-

λες τῆς δόξης, εἶχε δείξει στὴν πράξη τι μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ἕνας ἀληθινὸς φιλόλογος στὸ σκολεῖο καὶ γενικώτερα στὴν κοινωνία. Ἀκόμη στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα κλωθογύριζε τὸ καλὸ ὄνομα τοῦ Ἀχιλλέα Τζάρτζανου· προσωπικὰ εἶχα τὸ τυχερὸ νὰ τὸν γνωρίσω στὴ Λάρισα, στὴ χαρμόμενη γιὰ μὲν ἐποχῇ, ποὺ συχνὰ ἀναφέρα παραπάνου: 1908-1909, καὶ τὸν ἐγνώρισα ἀπὸ τότες πάντοτε καλόκαρδο καὶ καλόγνωμο, στοχαστικὸ καὶ ἐργατικὸν ἄντρα, ποὺ δὲν ἐγνώρισε ζήλεια καὶ μωροπερηφάνειες, ποὺ πάντοτε γύρευε τὸ σωστὸ καὶ τὸ καλὸ καὶ κατὰκαρδὰ μισοῦσε καὶ μὲ τὰ δυνατὰ τοῦ κύνηγοσε τὸ ζαβὸ καὶ τὸ ψεύτικο. Γεννημένος στὰ 1872 στὸ Θεσσαλικὸ Τύρναβο, ἀπὸ καλοπροαίρετους καὶ θεοφοβούμενους γονεῖς¹, χάρισε τὸ δεξιὸ του κόλπο τῆς μεγάλης καρδιάς του στὴν ἀγάπη τοῦ τόπου, ποὺ σὲ σαυτὸν πρωτόειδε τὸν ἥλιο, καθὼς καὶ στὴν ἀγάπη τῶν περασμένων τοῦ τόπου του.

Ὁ Θεσσαλικὸς Τύρναβος ὅσο σήμερα εἶναι ξεπεσμένος, τόσο στεκότανε ψηλὰ στὴ βιοτεχνία, στὸ ἐμπόριο καὶ στὰ γράμματα προτοῦ ἀκούστοῦν τὰ λιανοτούφεκα τῆς Μεγάλης Ἐπανάστασης στὰ 1821.

Ἡ Λάρισα τότες ἦτανε πολυκατοικητὴ τουρκοπολιτεία, ὁ γειτονικὸς ὁμοῦς Τύρναβος ἦτανε τὸ Ἑλληνικὸ κέντρο τῆς Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας, ἐσυχναζότανε πολὺ κι' ἀπὸ Εὐρωπαίους ἐμπόρους κι' ἀπὸ μέρους τοῦ ἔστελνε πολλὰ παιδιὰ του στὴν ξενιτεία, ξεχωριστὰ στὴ Μολδοβλαχία, στὴν Οὐγγαρία καὶ Ρουσία.² Πολὺ πίσημα στάθηκαν στὰ

χρόνια τῆς σκλαβιάς τὰ σκολεῖα τοῦ Θεσσαλικοῦ Τύρναβου μὲ τοὺς ὀνομαστοὺς δασκάλους, ὅπως ὁ Καρπενισιῶτης Ἀναστάσιος Παντοδύναμος (μέσα τοῦ 12' αἰώνα), ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος ἀπὸ τὴν Κύπρο (γύρω στὰ 1699), ὁ Ἀναστάσιος Πάπαβασιλόπουλος ἀπὸ τὰ Γιάννενα (ἀρχές τοῦ 18' αἰώνα), ποὺ τὸν διαδέχτηκε ὁ Κυπριώτης καλόγερος Ἰάκωβος, ὁ Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης (γέννημα τοῦ τόπου, εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου στὰ 1711), ὁ Θεσσαλὸς Δημήτριος Τζι(π)λάκογλου (=Γυμνίδης, 1744-1750),³ ὁ Ἀγραφιῶτης Θεοφάνης (1750-1765), ὁ Λάμπρος Πάσχος ἀπὸ τὰ Γιάννενα (1766-1782), ὁ Ἀμφιλόχιος Παρασκευῆς (κι' αὐτὸς Γιαννιώτης στὰ 1782), ὁ περιφημὸς καὶ στὴν Εὐρώπῃ ἀκόμη Τυρναβίτης Ἰωάννης Πέζαρος (1782-1806),⁴ ὁ Βορειοηπειρῶτης Κωνσταντῖνος Χαροκόπος Ἀργυροκαστρίτης (1806-1808). Ὡς στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ περασμένου αἰώνα ἀνθοῦσε ὁ Θεσσαλικὸς Τύρναβος, τὸν ἐχάλασε ὁ Ἀρβανίτης Ἀλῆ-Πασῆς κι' ἡ πανούκλα, ποὺ ἀναψε στὰ 1813 σ' ὄλη τὴ Θεσσαλία· ὡς στὰ χρόνια τῆς καταστροφῆς τοῦ Τύρναβου, τῆς πόλης μὲ τοὺς πολλοὺς μαχαλᾶδες καὶ τίς δεκάξι ἐκκλησιές, οἱ δάσκαλοι, ποὺ μνημονέψαμε παραπάνω, δασκαλέψαν ἐκεῖ τὴ νιότη, στεριώσανε τὴ χριστιανικὴ πίστη καὶ σπείραν τὸν ἀγνό σπόρο τῆς λευτεριάς κι' ἀνάστησαν ἀξιόους μαθητὲς καὶ ντόπιους καὶ ξένους.⁵

Κ' οἱ παλαιοὶ δάσκαλοι τοῦ Θεσσαλ. Τύρναβου στάθηκαν παντοτεινὸ λαμπρὸ παράδειγμα γιὰ τὸν ἀλησμόνητο Ἀχιλλέα, ποὺ ξεχωριστὴ χαρὰ εἶχε καὶ συχνὸ ξεκούρασμα τοῦ ἦταν νὰ μιλῇ στοὺς μαθητὲς του γιὰ τοὺς παλαιοὺς δασκάλους τοῦ τόπου του, γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ τους δράση καὶ γιὰ τὰ κατορθώματά τους τὰ ἔθνη. Θυμοῦμαι κιόλας πῶς τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ὅταν πρωτογνωρίστηκα μὲ τὸν ἄδολο Ἀχιλλέα, ὁ μακαρίτης εἶχε τάμα του κρυφὸ στήσει νὰ γράψῃ μιὰ μέρα ἕνα καλοσκαρωμένο βιβλίο γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὸ Θεσσαλικὸ Τύρναβο στὴν ἐποχῇ τῆς Τουρκοκρατίας· μὰ τὸ σκῆδιο τοῦτο δὲν ἐξεπέρασε ποτέ τὸν αὐλό-

ζαντιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Ἀθήναις 1910. Πρβλ. V. Gardthausen, στὴ «Berliner philologische Wochenschrift», τόμ. AB' (1912) σελ. 735 κ. ἔ. J. Dreeske, στὰ «Neue Jahrbücher für das klassische Altertum...», τόμ. KΘ', τεύχος 8 (1912), Α' τμήμα σελ. 542-553, καὶ στὴ «Neue kirchliche Zeitschrift», 1913, σελ. 922-929, C. Jiracek, στὸ «Archiv für slavische Philologie», τόμ. ΛΓ' (1912) σελ. 587-591. V. Schultze, στὸ «Theologisches Literaturblatt», τόμ. ΛΓ' (1912) σελ. 513, καὶ N. Honnigsdorff, στὸ ἴδιο μέρος, σελ. 220-221. A. Deissmann, στὴ «Theologische Literaturzeitung», τόμ. ΛΖ' (1912) σελ. 732. A. Baumstark, στὸν «Oriens Christianus», 1913, σελ. 137-140. Hugo Rabe, στὴ «Deutsche Literaturzeitung», τόμ. ΛΔ' (1913) σελ. 864. A. Fierens, στὴ «Revue d'Écclésiastiques», τῆς 15 τοῦ Γενάρη 1913, σελ. 453. Jordan, «Theologische Literaturbericht», τόμ. ΛΘ' (1913) σελ. 342-346. Henrich Schenkl, στὴ «Zeitschrift für das Oesterreichische Gymnasium», 1913, σελ. 604-606.

1. Πρβλ. «Θεσσαλικά Χρονικά», τόμ. Β' (1931) σελ. 5 κ. ἔ. καὶ παρακάτω, σελ. 930α, 932α.

2. Γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Θεσσαλικοῦ Τύρναβου ἔχουμε πολυσέλιδη βιβλιογραφία, ἀπὸ σαυτὴ ἂς μνημονεύοῦν ἐδῶ τὰ ἐξῆς: Jakob Jonas Björnståhl's Briefe auf seinen ausländischen Reisen an den Königlich-Bibliothekar C. C. Gjörwell in Stockholm. Aus dem schwedischen übersetzt von Christian Heinrich Groskurd. Τόμ. Γ', τεύχος Α', Λειψία - Ροστόκ 1783. Δαμιῆ Φιλιππίδης καὶ Γρ. Κωνσταντῖνα, Νεωτερικὴ γεωγραφία. Βιέννη 1791. «Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας γεωγραφία συνταχθεῖσα κατ' ἰδιαιτέραν τινὰ μέθοδον γεωγραφικῶς καὶ περιηγητικῶς ὑπὸ Ἰωάννου Ἀναστασίου Δεονόρου ἐκ τοῦ Κισσάβου Ὀρους, ἐκ πόλεως Ἀμφιακίων... Ἐν Πέστῃ... 1836». Jakob Ph. Fallmerayer, «Reise von Thessalonika nach Larissa. Zweimonatlicher Aufenthalt in Thessalien» (πρόχειρο στὸ βιβλίο: J. Ph. Fallmerayer, Schriften und Tagebücher. Im Auswahl herausgegeben und eingeleitet von

H. Feigl u. E. Molden. Τόμ. Β'. Μόναχο 1913, σελ. 173-250). N. Γεωργιάδης, Θεσσαλία. Ἀθήνα 1880. Δ. Τσοπατοῦ, Γῆ καὶ γεωργοὶ ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἐν Βόλῳ 1912. Ε. Γ. Φαρμακίδης, Ἡ Λάρισα, Βόλος 1926. Πρβλ. καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀχιλλ. Τζάρτζανου, ποὺ ἀναφέρεται παρακάτω, σελ. 930β: «Γραμματικὴ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς Διαλέκτου» καὶ «Θεσσαλικά Χρονικά», «ἔκτακτος ἔκδοσις» τόμ. Γ' (1935 - [1939]) σελ. 316 κ. ἔ. 321 κ. ἔ.

1. Καίταξε N. A. Βέη (Bees). «Ὁ διδάσκαλος Δημήτριος Βόντας ὁ Ἰωαννίτης καὶ περιουσιακαὶ παρακαταθήκαι αὐτοῦ. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ εἰς μνήμην Γεωργίου Γαρθίκα ἐκδοθέντος τόμου 1934», σελ. 68 κ. ἔ.

2. Γι' αὐτὸν κοίταξε Κ. Μ. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀθρωπίνων πράξεων, τόμ. 18', σελ. 583 κ. ἔ., πρόχειρα καὶ Κ. Ν. Σάββα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθήνα 1868, σελ. 596-593 καὶ Ἀχιλλ. Τζάρτζανου, στὰ «Θεσσαλικά Χρονικά», τόμ. Γ' (1933) σελ. 146 κ. ἔ. καὶ τόμ. Γ' (1935 - [1939]) «ἔκτακτος ἔκδοσις», σελ. 316, 321.

3. Πρβλ. πρῶτα-πρῶτα Τρυφ. Κ. Ἐθνογενεσίαν, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. (Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι Καποδιστριαίου). Τόμ. Α'. Ἀθήνα 1936, σελ. 222 κ. ἔ.

γυρο τῆς ἀποθήκης του, ὅπου φυλάγονταν γιὰ κάθε θέμα δελτία σταχυολογημένα ἀπὸ δῶ καὶ κει. Ὡς τόσο σιγά-σιγά ὁ γλωσσολόγος παραμέρισε τὸν ἱστοριοδίφην. Ὁ, τι ἱστορικό καὶ παλαιογραφικό τύπωσε στὰ στερνά του χρόνια ὁ μακαρίτης ἦτανε βλάστημα τῆς νιότης του.

Ὅπως ὁ μακαρίτης Μένος Φιλῆντας¹ ἔτσι κι' ὁ Ἀχιλλέας ἦταν γεννημένος γλωσσολόγος· μαθητοῦδι ἀκόμη στὸ δημοτικὸ συνηθίζε νὰ παραβάλλη τίς λέξεις τοῦ ἀναγνωστοῦ του μὲ τίς λέξεις, πού ἀκούγε ἀπὸ τὴν κυρούλα του, τὴ μάνα του καὶ τὸν πατέρα του καὶ νὰ βρῖσκη τοῦτες καλύτερες ἀπὸ κείνες. Μὴ λησμονῆτε πὼς τότες κι' αὐτὰ τ' ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ τυραννοῦσαν ἀλύπητα τὰ παιδιά μὲ τὰ ἴα καὶ τὰ ῥά. Ὅμως ἀκόμη παιδί ὁ Ἀχιλλέας, μ' ἓνα μολύβι πάντοτε στὸ χέρι, σημείωνε σὲ δεφτεράκια δημοτικὲς λέξεις καὶ χρήσεις, πού ἀκούγε στὸ σκολεῖο, στὴν ἀγορὰ καὶ στὸ σπίτι, πού εἶχε κι' ἀναλφάβητα παιδιά τοῦ λαοῦ. Αὐτὰ τ' ἀναλφάβητα, μὰ πλούσια σὲ μνημονικὸ καὶ σὲ ἀφηγηματικὴ δύναμη παιδιά τοῦ Τύρναβου καὶ τῆς ἄλλης Θεσσαλίας δώσανε στὸν Ἀχιλλέα τὸ πολύτιμο ὕλικό, πού σὲ δαῦτα ὁ μακαρίτης—πολλὲς φορές ὕστερα ἀπὸ δεκάχρονα—θεμέλιωσε τοὺς «Γλωσσικοὺς Πρωτεῖς» καὶ τὸσα ἄλλα γλωσσολογικὰ γραψίματά του.

Τὴν πρώτη ἐπιστημονικὴ του μὀρφωση στὰ γλωσσολογικὰ χροστοῦσε ὁ Ἀχιλλέας στὸν καθηγητὴ μας Γ. Ν. Χατζιδάκι, πού πάντοτε μὲ μαθητικὸ σεβασμὸ τὸν ἀνάφερε, τοῦ ἀφιέρωσε τὴν πρώτη του ἔκδοση τοῦ *Συντακτικοῦ τοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*,² καὶ τὸν ἐμοιρολόγησε πονετικά.³ Μὰ κι' ὁ Γ. Ν. Χατζιδάκις ἔταξε τὸν Ἀχιλλέα στοὺς καλύτερους μαθητὲς του, ἐχτιμοῦσε τίς γλωσσολογικὲς του ἐργασίες, διαλαλοῦσε τίς ἐπιτυχίες του γράφοντας καὶ μιλώντας στὸ Πανεπιστήμιό καὶ τὴν Ἀκαδημία.⁴ Ὡς

τόσο ἀπὸ τίς καρδιακὲς φιλίες Χατζιδάκι—Τζάρτζανου πειράζονταν μερικοὶ πατέρες τοῦ Δημοτικισμοῦ.⁵

Τὸ πρῶτο⁶ γλωσσολογικὸ βιβλίό, πού τύπωσε ὁ μακαρίτης ὁ Ἀχιλλέας ἔχει τὸν τίτλο: «Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου. Πραγματεία βραβευθεῖσα ἐν τῷ Δ' διαγωνισμῷ τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἐταιρείας. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Πετράκου 1909» (σελ. 100, σκῆμα 80)⁶. Ὁ συντάχτης τοῦ βιβλίου προεισαγωγικά γράφει γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Τύρναβου, γιὰ τὴν περισσότερο στὴν τοπολαλιά αὐτῆς τῆς πόλης καὶ ξεχωριστὰ στὰ φωνητικά της εἶναι ἀφιερωμένη ἡ γραμματικὴ τούτη. Γιὰ νὰ βραβευθῆ τὸ πρωτολόγουδο τῆς γλωσσολογικῆς μαστοροσύνης τοῦ Ἀχιλλέας πρωτολάτης στάθηκε ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζιδάκις⁷. Τὸ ἴδιο γλωσσολογικὸ πρωτολόγουδο τοῦ ἴδιου συγγραφέα κρίνοντας ὁ ἀδερφοποιτῶς μου Μαν. Τριανταφυλλίδης γράφει: «Τὰ φαινόμενα συνοδεύονται ἀπὸ ἀφθονώτατα παραδείγματα καὶ πλήθος παρατηρήσεων καὶ ἐπιτυχημένων ἢ εὐφύων ἐρμηνειῶν. Τὴν ἔνεκα τεχνικῶν λόγων ἀτελεῖ ἐνίοτε ἀπόδοσιν τῶν φθόγγων τῆς διαλέκτου ἀναπληρῶνει κατὰ δύναμιν ὁ συγγραφεὺς μὲ ἀκριβεῖς περιγραφάς. Ὁραῖον καὶ ἐνδιαφέρον εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον περὶ ἀναλογίας, παρετυμολογίας καὶ συμφύσεως. Ὁ συγγραφεὺς ἠθέλησε, καὶ πολὺ σωστὰ νὰ δώσῃ κάποιον λαϊκὸν χαρακτήρα εἰς τὴν γλωσσικὴν του μελέτην, καὶ ἔτσι ἐξηγοῦνται μερικαὶ διασαφητικαὶ ἐπεξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ἄλλως θὰ παρεῖλον ἐντελῶς. Προκειμένου ὁμως διὰ τὴν συστηματικὴν ἐρευναν τῶν ἐξεταζομένων φαινομένων, θὰ ἦτο καλὸν νὰ κατετάσσοντο αὐτὰ καὶ ἡρμηνεύοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐσωτερικῶν αἰτίων καὶ σχέσεων, καὶ ὄχι, καθὼς ἐνίοτε γίνεται, τῶν ἐξωτερικῶν ὁμοιοτήτων. Κατὰ τὰ ἄλλα μόνον ἐπαίνων εἶναι ἀξία ἡ μελέτη αὕτη, ἡ ὁποία δικαίως ἐβραβεύθη εἰς τὸν δ' διαγωνισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις γλωσσικῆς ἑταιρείας. Εὐρύνει καὶ στερεώνει τὰς γνώσεις μας περὶ τῆς ἑλληνικῆς διαλεκτολογίας καὶ προσθέτει ἀκόμη χρήσιμον συμβολὴν εἰς τὴν γραμματικὴν

ταῖα ἔτη, οὐχὶ τὴν μικροτέραν θέσιν θὰ καταλάβῃ τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ κ. Τζάρτζανου.

1. Κοίταξε Ἀχιλλ. Τζάρτζανου, «Γιὰ μιὰ ἀφιέρωση», στὴ *Νέα Ἑστία* τόμ. Θ' (Γεν.—Γιοῦνη 1931), σελ. 378—379, τὸ ἴδιον, «Ὁ φιλόλογος κι' ὁ μεταφραστὴς» [Ἄλ. Πάλλης] στὴ *Νέα Ἑστία*, τόμ. ΙΖ' (Γεν.—Γιοῦνης 1935) σελ. 389—390.

2. Ἀπὸ τὰ πρῶτα παιδαγωγικὰ τυπώματα τοῦ Ἀχιλλέας εἶναι: «Ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου τάξει», στὸ *Παιδαγωγικὸν Δελτίον* τόμ. Β' (1907) σελ. 182—197.

3. Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, «Κατάλογος τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀλλαχοῦ ἐκδεδωμένων βιβλίων καὶ διατριβῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1907». Μέρους β'. [Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ δελτίο «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τοῦ Ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου τόμ. Γ' 1906-1910», σελ. 172.

4. Πρβλ. τὴ σκετικὴ κρίση.

5. Περιοδικὸ «Λαογραφία», τόμ. β' (1910/11) σελ. 246—247.

1. Γιὰ τὸ Μένος Φιλῆντας γράφει ὁ Ἀχιλλ. Τζάρτζανος στὴ *Νέα Ἑστία*, τόμ. Θ' (Γεν.—Γιοῦνης 1931) σελ. 101, σκετικὰ μὲ τὴ διαφορά ἀνάμεσα στὴν ἱστορικὴ καὶ τὴ διδακτικὴ γραμματικὴ.

2. Νεοελληνικὴ σύνταξις. ἦτοι συντακτικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης (δημοτικῆς καὶ κοινῆς ὁμιλουμένης) Ἐν Ἀθήναις... 1928. Πρβλ. παρακάτω, σελ. 931 β.

3. Στὴ *Νέα Ἑστία* τόμ. Α' (Γιοῦν.—Δεκ. 1944) σ. 524—529.

4. Πρβλ. π.χ. «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τόμ. Δ' (1930) σελ. 3—4: «Ἐπὶ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τζάρτζανου «Νεοελληνικὴ σύνταξις» ἦτοι συντακτικὸν τῆς Ν. Ἑλληνικῆς... ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴ τῆς Ἀκαδημίας διότι πρῶτον μὲν εἶναι τὸ πρῶτον εἰς τὸ εἶδος τοῦ... Δεύτερον δὲ, διότι ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἐπανειλημμένως καὶ μάλιστα ἐπιτυχῶς ἀσχοληθῆ περὶ τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν καὶ ἔχει συγγράψῃ ἀξιολόγους περὶ αὐτῆς πραγματείας. Πρὸς τοῦτοις εἶναι ἐμπειρος τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Γραμματικῆς αὐτῆς, κέκτηται γλωσσολογικὴν μὀρφωσιν ἰκανὴν καὶ ἐπαμῆνως ἦτο κατάλληλος νὰ φιλοπονήσῃ τὸ ρηθὲν Συντακτικόν. Καὶ ἀλλῶς μετὰ πολλῆς φιλοπονίας καὶ ἀγάπης—δύναμαι νὰ εἶπω—ἠσχολήθη περὶ αὐτὸ σὺνῆγαγε καὶ κατέταξε μεθοδικῶς τὸ ὕλικόν τῆς νέας συντάξεως, οὕτω δὲ κατέστησε δυνατὴν τὴν περὶ αὐτῆς ἱστορικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐρευναν. Διὰ πάντα ταῦτα κρίνω ὅτι ἐν τοῖς βιβλίοις, ὅσα εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀναφερόμενα ἐγράφησαν κατὰ τὰ τελευ-

τῆς νέας Ἑλληνικῆς», — Ἀπὸ τὸν καιρὸ, ποὺ φανερώθηκε τοῦ Ἀχιλλέα ἡ πραγματεία «Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου», ὡς σήμερα πολὺ πρόκοψαν οἱ σπουδές γιὰ τὶς δημοτικὲς βορειοελληνικὲς ντοπολαλιές¹. Ὡς τόσο ἡ πραγματεία τοῦ Τυρναβίτη γλωσσολόγου εἶναι, ὅπως λέμε, βασική.

Στὰ 1909, δηλαδὴ τὸν ἴδιον χρόνον ποὺ κυκλοφόρησε τὴν πραγματεία του «Περὶ τῆς συγχρόνου Θεσσαλικῆς διαλέκτου» τύπωσε κι' ἄλλη του μελέτη ὁ ἀκούραστος Ἀχιλλέας· ἡ μελέτη τοῦ τούτου ἔχει τὸν τίτλον: «Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ», τυπώθηκε στὸν πανηγυρικὸ τόμον, ποὺ βγήκε στ' Ἀκαδημαϊκὰ σαραντάχρονα τοῦ μακαρίτη καθηγητῆ Κ. Σ. Κόντου² καὶ σκετίζεται μετὰ τὴν Θεσσαλικὴν ντοπολαλιά, ξεχωριστὰ τὴν Τυρναβίτικην.

Υἱότερα ἀπὸ τὸ 1909 ἡ προσωπικὴ μου σκέψη μετὰ τὸν ἀγαπητό μου Ἀχιλλέα ἔπαψε, γιὰτὶ γιὰ πολλὰ χρόνια πῆρα τ' ἀρχαία τὰ ξένα³ συναντήθηκα πάλι μαζί του στὰ 1927, ὅταν ξαναγύρισα στὴν ἀγαπητὴ μας πατρίδα. Στὸ μεταξὺ ὁ Ἀχιλλέας στέριωσε πολὺ τὴν ἐπιστημονικὴ του θέση κι' ἀνέβηκε στὰ πρῶτα σκαλιὰ τῆς δασκαλοσύνης, γενόμενος Γενικός Ἐπιθεωρητὴς Σχολείων κ' ἔπειτα Ἐκπαιδευτικός Σύμβουλος τοῦ Κράτους· μὰ μιὰ κακὴ ἀρρώστια τὸν ἔφερε στὰ Ἑλβετικὰ βουνά, ὅπου ὁμως δὲν ἔπαψε παρ' ὅλες τὶς κάψες καὶ τοὺς βῆχες νὰ δουλεύῃ ἀγαπητὰ του Θεσσαλικά θέματα.

Στὸν πανηγυρικὸ τόμον, ποὺ τυπώθηκε ὅταν ὁ καθηγητὴς Γ. Ν. Χατζιδάκις ἐσυμπλήρωσε τὰ τριανταπέντε χρόνια διδάσκοντας στὸ Ἐθνικὸ μας Πανεπιστήμιον, ὁ Ἀχιλλέας χάρισε μικρὴ, μὰ διαφωτιστικὴ μελέτη, ὅπου ἐξετάζεται «πὼς ἔχουσι τὰ κατὰ τὸ ἐπίθημα—ῶ ἐν τῇ συγχρόνῳ τῶν Θεσσαλῶν (τοῦ Τυρνάβου καὶ τῆς Λαρίσης) διαλέκτῳ ἐπὶ ρημάτων, τὰ ὅποια ἀρχικῶς ἔλγον εἰς—ῶ—ἢ /λλω», ποὺ εἶναι «πρᾶγμα διδακτικόν τοῦ πὼς ἐν γένει χωρεῖ ὁ ἐξ ἀναλογικῆς ἐπιδράσεως μετασχηματισμὸς τῶν ἐνεστωτικῶν θεμάτων».⁴

Ἐδῶ εἶναι ἡ σειρά τῆς νὰ μνημονευτῆ μιὰ καλὴ μελέτη ποὺ σκετίζεται μετὰ τὸν Τυρναβὸ καὶ τὸ ταίπουρό του. Τυπώθηκε γιὰ πρώτη φορά ἡ μελέτη τούτη στὴ γλῶσσα μας στὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλῃς Ἑλλάδος»⁴

1. Κοίταζε πρόχειρα Μανώλη Δ. Τριανταφυλλίδου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ. Τόμ. Α' Ἀθήνα 1948, σελ. 243 κ. ε., 247 κ. ε.

2. Ἑσσαρακονταετηρίς τῆς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου, φιλολογικαὶ διατριβαὶ ὅπῃ τῶν μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ προσφερόμεναι. Ἐν Ἀθήναις, τόποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1909, σελ. 217-233.

3. Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Ν. Χατζιδάκιν. Διατριβαὶ φίλων καὶ μαθητῶν ἐπὶ τῇ τριακοστῇ πέμπτῃ ἐπετείῳ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγεσίας αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις... 1921, σελ. 157-158: «φέρει—ἔφερνε—ἔφερε στέλνει—ἔστειλε—ἔστειλε».

4. Γιὰ τὴν χρονιά 1932, σελ. 145-148.

καὶ ξανατυπώθηκε γερμανικὰ στὸ πολὺ τιμημένο γλωσσολογικὸ περιοδικὸ «Indogermanische Forschungen»¹. «Τὸ οὖζο (ἱστορία μιᾶς λέξεως)» εἶναι ὁ τίτλος τῆς μελέτης στὰ ἑλληνικά, «Uso (οὖζο). Die Geschichte eines Wortes» στὰ γερμανικά. Χαριτωμένα ὁ μακαρίτης ὁ Ἀχιλλέας μᾶς ἱστορεῖ σὲ τούτῃ τὴ μελέτῃ του πὼς τὸ λαοφίλητο καὶ διαλεχτὸ Τυρναβίτικο ταίπουρο, ὅω καὶ βδομηῆντα—ἀπάνω—κάτω χρόνια—νοματίστηκε ἀπὸ κάποιον πρόσωπο οὖζο, κ' ἔπειτα τ' ὄνομα τοῦτο διαδόθηκε σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ κόσμον κ' ἔδωκε κίολας πολλὰ παράγωγα καὶ σύνθετα στὴ γλῶσσα μας.

Θεσσαλικά γλωσσικά περιέχει καὶ μιὰ ἀπάντηση, τοῦ ἀπιαστοῦ Ἀχιλλέα μας στὸν Ἑλβετό, λαμπρὸ γλωσσολόγον καὶ φίλον μου, Eduard Schwyzer, ποὺ γιὰ κακὴ τύχη τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων πέθανε στὰ χρόνια τοῦ πολέμου, ποὺ πέρασε. Σπουδαῖος ἑλληνιστὴς, αὐτὸς ὁ Ἑλβετὸς γλωσσολόγος ἔγραψε ἄρθρον², κρίνοντας ἐπαινετικά τοῦ Ἀχιλλ. Τζάρτζανου τὴν πρώτη ἔκδοσιν τοῦ «Συντακτικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς», δείχνοντας καὶ μερικὰ τάχατες ψευδάδια τοῦ βιβλίου³.

Γιὰ μιὰ συντακτικὴ χρῆσιν, ποὺ ἀκούγεται καὶ σ' ὅλη τὴ Θεσσαλία, δηλαδὴ γιὰ τὴ χρῆσιν «αἰτιατικῆς ἀντις γιὰ γενικὴ, ποὺ ν' ἀντιστοιχῆ μετὰ (ἀρχαία) δοτικὴ τοῦ πλαγίου ἢ ἐμμέσου ἀντικειμένου ἢ μετὰ γενικὴ (δοτικὴ) προσωπικὴ χαριστικὴ, ἀντιχαριστικὴ κλπ.» ἔγραψε ὁ Ἀχιλλέας στὴ «Νέα Ἑστία», τόμ. Κ' (Γιοῦλης - Δεκ. 1936) σελ. 1375-1376 (πολὺ σωστὰ πίστευε κι' ὁ μακαρίτης, ὅτι αὐτὴ ἡ χρῆσιν εἶναι κοινὴ σ' ὅλες τὶς βορειοελληνικὲς ντοπολαλιές).

Στὶς ἀρχές τοῦ 1929 συστήθηκε στὴν Πρωτεύουσα ἡ «Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν», ποὺ πολλὰ ὡς τώρα ἔκαμε καὶ περιμένουμε μελλοντικά ἀπὸ αὐτὴ περισσότερα νὰ κατορθώσῃ γιὰ τὴ χώρα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς ἔρευνα. Ὁ Ἀχιλλέας εἶναι ἀπὸ τὰ «ἰδρυτικὰ μέλη» τῆς Ἑταιρείας, πῆρε μέρος στὸ Διοικητικὸ τῆς Συμβούλιον καὶ ξεχωριστὰ στὴ σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ τῆς, τῶν «Θεσσαλικῶν Χρονικῶν»⁴. Τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ κυκλοφόρη-

1. Τόμ. ΝΒ' (1934) σελ. 217-220. Πρβλ. καὶ τὸ σημεῖωμα τῆς δεσπ. Μ. Κ' /aar/ στὸ περιοδικὸ, ποὺ βγάξω: «Byzantinische Neugriechische Jahrbücher», τόμ. ΙΒ', τεύχος 1-2 (1936) σελ. 195.

2. Στὸ περιοδικὸ τοῦ Βερολίνου «Gnomon» τόμ. Ζ' (1931) τεύχος Η'.

3. Πρβλ. «Νέα Ἑστία», τόμ. ΙΑ' (Γεν. - Γιοῦνης 1931) σελ. 101-103: Δ. Τζάρτζανου, Συντακτικὰ καὶ γραμματικά («Γιὰ μερικὲς παρανοήσεις»). Κοίταζε καὶ «Νέα Ἑστία», τόμ. Γ' (Γιοῦλης Δεκ. 1929) σελ. 1024-1028: «Γιὰ μιὰ κριτικὴ»· ἐδῶ ὁ Ἀχιλλέας ἀπαντᾷ σ' ὅσα ἔγραψε γιὰ τὸ «Συντακτικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς» ὁ θύμιος Κουρούκλης (σκοτώθηκε στὴ Θεσσαλονικὴ ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς, ἀριστὸς μαθητὴς μου, ἀριστὸς δάσκαλος, φυχωμένος Κεφαλλονίτης) στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς ἔδειξε ὅλο τὸν πατριωτισμὸν του καὶ τὴν ἀρετὴν του).

4. Θεσσαλικά χρονικά, τόμ. Α' (1930) σελ. 127 κ. ε., τόμ. Β' (1931) σελ. 4, 238, 240.

σαν ἕξι τόμοι ὡς τώρα (Α' - Ε'. 1930 - 1936· ὁ 5' τόμος=1935 [-1939]) εἶναι πολυτελέστατη «ἔκτακτος ἔκδοσις ἐπ' εὐκαιρία τῆς πενηκονταετηρίδος—1881—1931—ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος»).

Στὸ Β' (1931) τόμο τῶν «Θεσσαλικῶν Χρονικῶν», σελ. 5 - 112, τύπως ὁ Ἀχιλλέας μιά πολύτιμη λαογραφικὴ συλλογὴ μετὰ τὸν τίτλο «Θεσσαλικά τοῦ Τυρνάβου»· δὲν εἶναι ὅμως τὰ κείμενα αὐτῆς τῆς συλλογῆς ἀποκλειστικὰ Τυρνάβικα, εἶναι καὶ ἀπὸ τῆ Λάρισα καὶ ἀπὸ μερικὰ ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Ἐγραψε ὁ Ἀχιλλέας τὰ περισσότερα κείμενα, ποὺ τύπως ὅπου σημειώσαμε παραπάνω, Α') ἀπ' τὸ στόμα τῆς γιαγιάς του, ἀπὸ τῆ σειρά τοῦ πατέρα του· αὐτὴ λεγότανε Λισάβετη, κρατοῦσε ἀπὸ τ' Ἄγραφα, ἀλλὰ εἶχε γεννηθῆ στὸν Τύρναβο· ἔζησε παιδί μερικὰ χρόνια στὴ Λάρισα, παντρεύτηκε δύο φορές, ὁ δεύτερος ἄντρας τῆς ἦταν ὁ Δημήτρης Τζάρτζανος (παππούς τοῦ Ἀχιλλέας), πέθανε πάνω-κάτω κατοντάρια στὰ 1897). Β') ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μητέρας του, ποὺ λεγότανε Θεοφανώ, κρατοῦσε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, γεννήθηκε ὅμως στὸν Τύρναβο καὶ ἔζησε ὡς τὰ 1925. Γ') Ἀπὸ τὸν Τυρνάβιτη δάσκαλό του Ἀντώνη Ἐμμ. Σακελλάριο, ἀπὸ τὸν συντοπίτη καὶ φίλο τοῦ Δημοσθένη Ἀνδρεάδη καὶ ἀπὸ τὸ Ραψανιώτη μαθητὴ του Ζαχ. Δ. Ζαχαριῶν. Τὸ κύριο μέρος τῆς λεγόμενης συλλογῆς εἶναι τραγούδια (Α' Ἱστορικά, Β' Κλέφτικα, Γ' Ἀκριτικά, Δ' τῆς Ξενιτειᾶς, Ε' Παραλογές, 5' τῆς Ἀγάπης, Ζ' Δίστιχα καὶ Λιανοτράγουδα, Η' τοῦ Γάμου, Θ' τοῦ Χάρου, Ι' Νανούρισμα, ΙΑ' τῆς Ἀποκρηᾶς, ΙΒ' τοῦ Ἀγίου Λαζάρου, ΙΓ' Παιγνίδια καὶ Χορέματα παιδιῶν, ΙΔ' Περιγελαστικά, ΙΕ'. Σχετικὰ μετὰ τοῖς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, ΙϚ' Ξόρκια). Συνοδεύει ὁ Ἀχιλλέας τὰ κείμενα τῆς συλλογῆς μετὰ παρατηρήσεις γλωσσικῆς καὶ πραγματικῆς.

Στὸν Γ' (1933) τόμο τῶν «Θεσσαλικῶν Χρονικῶν», 2 σελ. 141—156, τύπως ὁ Ἀχιλλέας τρία ἔγγραφα: «Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς οἰκογενίας Δημητριάδου τοῦ Τυρνάβου» μετὰ διαφωτιστικὴ εἰσαγωγή. Τὸ Α' ἔγγραφο εἶναι ἐπιτίμιο καὶ δημοσιεύεται καὶ πανομοιότυπα· ἔχει ἐκδοθῆ τὸ ἐπιτίμιον ὑπὸ πατριάρχ-

1. Στὸ ἴδιο μέρος, τόμ. Β', σελ. 5 κ. ε.

2. Πρὸς βλ. «Θεσσαλικά Χρονικά», τόμ. 5' «ἔκτακτον ἔκδοσιν» (1935[-1939]) σελ. 328.

χου Ἱερεμίας, πότε ὅμως δὲν ὀρίζεται σωστά. Τὸ Β' ἔγγραφο εἶναι ἐπιστολὴ μετὰ τὴν ὑπογραφή: Δημήτριος Οἰκονόμου Τυρνάβιτης, ποὺ στάλθηκε μετὰ τὴ χρονολογία 16 Ἀπριλίου 1811 ἀπὸ τὴ Σμύρνη πρὸς δλοὺς τοὺς Τυρνάβιτες. Τὰ ἔγγραφα Γ' καὶ Δ' εἶναι ἐπιστολές, ποὺ γράφηκαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Πέζαρο (1797-1867), τὸ γυιὸ τοῦ Ἰωάννου Πέζαρου, 1 πρὸς τὸ δάσκαλο Δημήτρη Κωνσταντίνου, πατέρα τοῦ γνωστοῦ ἀρχαιολόγου Θανάση Δημητριάδη († κατὰ τὸ 1888). Ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς δύο αὐτῆς ἐπιστολῆς στάλθηκε ἀπὸ τὴ Σμύρνη στίς 22 Γιοῦνη 1819, ἡ δευτέρη ἀπ' τῆς Πηλιορείτικες Μηλιῆς στίς 11 Σεπτ. 1855. 2

Στὸ 5' τόμο. (στὴν «ἔκτακτον ἔκδοσιν» 1935 - [1939]), σελ. 366 - 368 3 βρίσκεται ἄρθρο τοῦ Ἀχιλλέας: «Παλαιὸς δῆμος Γόννου», ποὺ συστήθηκε στὰ 1881 ἀπὸ ἑφτά βαρβαρόφωνα χωριά τῆς ἐπαρχίας Τύρναβου καὶ καταλύθηκε στὰ 1912.

Τώρα τελευταία, 1945 - 1946, διωρισμένοι μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν γιὰ τῆς τοπωνυμίας, συνεργαστήκαμε καὶ πάλι μαζί σκετικὰ μετὰ Θεσσαλικά θέματα. Ξέροντας τὴν σύσταση καὶ τὴν ἱστορία κάθε Θεσσαλικοῦ τόπου ὁ Ἀχιλλέας φώτιζε καὶ μένα καὶ ὅλη τὴν Ἐπιτροπὴ καὶ προβίβαζε σημαντικὰ τὸ ἔργο τῆς καὶ γι' ἄλλα, ἐξωθεσσαλικά, ζητήματα. Μὰ ἡ μοῖρα μᾶς ἔγραφε νὰ χωριστοῦμε ἀπὸ τὸν περασμένο Μάρτη δὲν τὸν εἶδα! Λίγες ἡμέρες προτοῦ νὰ κοιμηθῆ τὸν ὕπνο τοῦ Χριστοῦ μούστειλε τὸν πρῶτο τόμο τῆς δευτέρας ἀνυατισμένης ἔκδοσης τοῦ «Συντακτοῦ» τοῦ «τῆς Νέας Ἑλληνικῆς», καὶ ὁ δεύτερος τόμος εἶναι γιὰ τύπως ἔτοιμος. Χρόνια πολλὰ δούλευε μ' ὅλη τὴ δύναμη σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ποὺ σίγουρα θὰ μείνη «monumentum aeternitatis» καὶ γιὰ τὸν Ὀλύμπιο σοφὸ καὶ γιὰ τὰ Ἑλληνικά Γράμματα.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (Bees)

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

1. Πρὸς βλ. παραπάνω, σελ. 929β.

2. Πλοῦσια εἶναι στὸν Τύρναβο τὰ λείψανα τοῦ ἀρχείου καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς οἰκογενίας Δημητριάδη, γι' αὐτὰ ἄλλοτε καὶ ἄλλο. Καὶ στὴν «ἔκτακτον ἔκδοσιν» τῶν «Θεσσαλικῶν Χρονικῶν» (1935 [-1939]) σελ. 334 κ. ε., 337 κ. ε., 343, 254, 356 βρίσκεις μερικὰς πληροφορίες γιὰ τοὺς Τυρνάβιτες Δημητριάδης.

3. Στὸν ἴδιο τόμο σελ. 12 εἰκόνα τοῦ Ἀχιλλέας, καὶ σ' ἄλλες σελ. κ. χ. 328, 329, 342, λόγος γι' αὐτόν.